

Mateusz Tomanek
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

ODNOWA OBIEKTÓW SPORTOWYCH I JEJ WPŁYW NA REWITALIZACJĘ MIASTA NA PRZYKŁADZIE STADIONU NARODOWEGO W WARSZAWIE

Abstract

Restoration of sports facilities and its influence on the regeneration of a city on the example of the National Stadium in Warsaw

This article will be devoted to the problematic aspects of revitalization of sports facilities and the influence they have on its closest surroundings. Change of functionality, adaptation to the world standards and also influence on the surroundings of such sports facilities all have huge effect on the final outcome of the revitalization. In this paper I will demonstrate some instances of undertakings, which not only have metamorphosed the aesthetics of a given housing estate but also have had a much more deeper influence – through altering the mentality of its inhabitants (i.e. social revitalization), or have contributed to the economic growth of a given city (e.g. Barcelona after the Olympics held in 1992).

Key words: restoration, the National Stadium, sports facilities, sport

Streszczenie

Artykuł poświęcony jest problematyce rewitalizacji obiektów sportowych i wpływu, jaki wywierają na najbliższe otoczenie. Zmiana funkcjonalności, dostosowywanie do światowych wymagań, a także oddziaływanie na okolicę infrastruktury sportowej wpływają na efekt końcowy rewitalizacji. W niniejszej pracy zostaną zaprezentowane przykłady przedsięwzięć, które nie tylko odmieniły estetykę danego osiedla, ale także wpłynęły dużo głębiej na zmianę mentalności mieszkańców (rewitalizacja społeczna) czy wzrost potencjału ekonomicznego danego miasta (Barcelona po Igrzyskach Olimpijskich w 1992 roku).

Słowa kluczowe: rewitalizacja, Stadion Narodowy, obiekty sportowe, sport

Wstęp

Aktywny wypoczynek to klucz do dobrej kondycji nie tylko fizycznej, ale i psychicznej. W ostatnim czasie coraz bardziej widoczni na ulicach polskich miast stają się amatorzy biegania [Dzięgieł, Tomanek, 2014: 90], rolek czy rowerów, którzy na nowo odkrywają korzyści płynące z systematycznego zażywania ruchu. Wraz ze wzrostem aktywności fizycznej społeczeństwa rosną też wymagania względem możliwości jej uprawiania. Miłośnicy biegania czy kolarstwa, rozpoczynając przygodę ze sportem, inwestują w dobry strój, sprzęt, ale wraz z postęпами mają coraz większe oczekiwania i potrzeby w zakresie tych elementów. Również chęć korzystania z lepszego (profesjonalnego i/lub bardziej wymagającego) miejsca do uprawiania swoich dyscyplin się zwiększa. Między innymi z tego powodu należałoby się zastanowić nad przywróceniem do stanu używalności zapomnianych terenów i obiektów sportowych. Celem artykułu jest przedstawienie, na podstawie wykorzystania analizy dokumentów i analizy przypadków, obecnego stanu dotyczącego rewitalizacji obiektów sportowych i jej wpływu na dzielnice, w których powstaje infrastruktura służąca poprawie kondycji fizycznej. O ile w artykule zostaną przedstawione przykłady rewitalizacji obiektów sportowych, o tyle autor najbardziej skupił się na opisanu rewitalizacji Stadionu Narodowego im. Kazimierza Górskiego, znajdującego się w miejscu Jarmarku Europa.

Akcja rewitalizacja

Rewitalizacja jest kompleksowym, skoordynowanym i wieloletnim procesem przemian przestrzennych, technicznych, społecznych i ekonomicznych, prowadzonym na obszarze zdegradowanym, w szczególności przez nadanie mu nowej jakości funkcjonalnej [Rozporządzenie, 2010]. Nieograniczona wyobraźnia ludzkiego umysłu powoduje powstawanie wielu udanych rewitalizacji. Należy przy tym pamiętać, że końcowy rezultat zależy również od nakładów finansowych przedsięwzięcia, i to może być jedną z barier przy tworzeniu kreatywnych projektów.

Prym w odnowie obiektów wiodą centra handlowe, które przystosowują je do celów handlowych. Przykłady takich rewitalizacji możemy zobaczyć między innymi w Krakowie (Galeria Kazimierz), Łodzi (Manufaktura przekształcona z zakładów włókienniczych), Rzeszowie (galeria Graffica stworzona na bazie zakładów graficznych) czy w Suwałkach (byłe więzienie carskie zaadaptowano na potrzeby Centrum Plaza).

W Polsce można znaleźć przykłady również innego wykorzystania zrewitalizowanych obiektów: byłe młyny zbożowe oddano po modernizacji do użytku jako hotel Młyn we Włocławku i hotel Słoneczny Młyn w Bydgoszczy; Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Legnicy mieści się zaś w obiektach dawnych koszar. Jeśli rewitalizacją możemy nazwać „ożywienie zapomnianych

miejsce”, to w te przykłady wpisuje się także toruńskie Centrum Nowoczesności Młyn Wiedzy, które w dawnych Młynach Richtera przekazuje wiedzę z zakresu fizyki czy chemii na bazie własnoręcznych doświadczeń. Oczywiście, przedstawiając przykłady zmian funkcji obiektów, nie można pominąć adaptowania starych budynków na potrzeby mieszkaniowe.

Rewitalizacja ma obejmować swoim zasięgiem nie tylko jeden budynek; jest to znacznie szerszy proces, który angażuje większy obszar i to nie tylko materialny, ale też społeczny. O ile powyżej przedstawiono przykłady odnowionych obiektów, które skupiają się w swoim charakterze na celach handlowych, hotelarskich czy edukacyjnych, o tyle warto wspomnieć, że same miasta także są zainteresowane rewitalizacją czy też modernizacją obiektów. Przykłady stanowią rewitalizacje obiektów na potrzeby działalności muzealnej, jak na przykład Muzeum Odlewnictwa Artystycznego, które powstało na bazie hal fabrycznych Gliwickiej Huty i Odlewni, czy też Szczecińskie Centrum Przedsiębiorczości, które zostało ulokowane w starej zajezdni.

Jednymi z lepszych architektów projektów rewitalizacji są Niemcy i Francuzi. Rozumieją oni, że stare budynki tworzą pewien specyficzny klimat miejsca przez powiązanie z przeszłością i odwołanie się do niej. Dzięki temu na przykład nieużywane dworce, kopalnie czy fabryki zyskują funkcje kulturotwórcze, edukacyjne, oświatowe lub muzealne [Baliński, 2006: 196].

Tematem artykułu jest rewitalizacja obiektów sportowych i ich oddziaływanie na społeczność lokalną. Na wstępie warto jednak sobie uświadomić, że procesowi rewitalizacji może być poddany niszczący obiekt sportowy. Na przykład organizatorzy igrzysk olimpijskich mają często problem, co zrobić z obiektami sportowymi po zawodach; rozwiązano to w ciekawy sposób w Roubaix w 1927 roku – tam poddano rewitalizacji niszczącą pływalnię, którą w 2001 roku otwarto jako muzeum La Piscine [Skalski, 2009: 178].

Rewitalizacja w sporcie

O ile rewitalizacja obiektów, które mają służyć sferze handlowej, rozwija się dynamicznie, o tyle rewitalizacja obiektów przeznaczonych na działalność sportową odbywa się przeważnie przy okazji organizowania przez dany kraj czy miasto większych imprez sportowych. Tak było chociażby w trakcie tworzenia kompleksu sportowego na potrzeby Igrzysk Olimpijskich w Londynie w 2012 roku. Budowa parku olimpijskiego prowadzona była w obszarze The Lower Lea Valley (byłe tereny przemysłowe), a wiązała się z wyburzeniem 220 budynków i rekultywacją zanieczyszczonych gruntów i kanałów łączących rzekę Lea z Tamizą, w wyniku czego powstał jeden z największych parków miejskich w Europie o powierzchni 2,5 km². Projekt ten realizowany był w formie partnerstwa z czołową rolą London Thames Gateway Development Corporation, która została powołana przez rząd do rewitalizacji korytarza i estuarium rzeki Tamizy [Guzik, 2009: 121–122].

Pozostając przy przedsięwzięciach realizowanych przez Wielką Brytanię, warto wspomnieć, że w latach osiemdziesiątych XX wieku kraj ten – walcząc z bandytyzmem stadionowym – budował otwarte stadiony (bez wysokich ogrodzeń i oddzielnych stref), a także bezwzględnie egzekwował dożywotnie zakazy stadionowe, co poskutkowało ograniczeniem do minimum tego zjawiska.

Bardzo ciekawym przykładem jest udany wielkoskalowy projekt rewitalizacyjny Barcelony, która przygotowując się do Igrzysk Olimpijskich (w 1992 roku), pozytywnie odmieniła swój wizerunek jako stolicy Katalonii. Dobre przykłady można znaleźć w Polsce i sąsiedniej Ukrainie, gdzie organizacja Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej Euro 2012 poskutkowała znacznym przyspieszeniem inwestycji w infrastrukturę, i to nie tylko sportową.

Historia Stadionu Narodowego w Warszawie

Historia Stadionu Narodowego to jedna z kolejnych prób rewitalizacji warszawskich Kamionek. Początkowo w pobliżu obecnego stadionu znajdował się port drzewny, z czasem jednak stracił on swoje znaczenie i przestał funkcjonować. Po II wojnie światowej (w 1953 roku) Stowarzyszenie Architektów Polskich ogłosiło konkurs na projekt stadionu olimpijskiego dla stolicy. Organizowanie przez Polskę V Światowego Festiwalu Młodzieży i Studentów przyspieszyło proces budowy obiektu. Jedenaście miesięcy wystarczyło, aby postawić jeden z najnowocześniejszych obiektów sportowych w Polsce. 22 lipca 1955 roku oddano Stadion Dziesięciolecia Manifestu Lipcowego, którego trybuny zbudowane były z gruzów powojennej Warszawy i mieściły ponad 71 tys. kibiców. Obiekt był wielofunkcyjny – organizowano na nim mecze piłki nożnej, zawody lekkoatletyczne, ale i goszczono zawodników startujących w Wyścigu Pokoju (na stadionie znajdowała się meta zawodów). Oczywiście tak duży obiekt był również doskonałym miejscem do organizacji dożynek i spotkań z ówczesną władzą. To, co powodowało pewien dyskomfort, to brak spójności projektu. Fakt, że stadion nie miał zainstalowanego sztucznego oświetlenia w tamtych czasach był zrozumiałe (obiekt doświetlano reflektorami samochodowymi), za co najmniej mało praktyczne można jednak uznać, że przejście z płyty stadionu do szatni zawodników zajmowało około 10 minut (przerwy między połowami meczów musiano wydłużyć do pół godziny). Przez brak remontów obiektu po niespełna 30 latach istnienia stadionu trzeba było go zamknąć, a ostatni mecz, jaki się tam odbył, rozegrała reprezentacja narodowa w 1983 roku, podejmując Finlandię w ramach eliminacji do mistrzostw Europy w piłce nożnej.

Na organizowane na stadionie imprezy lub zawody zjeżdżała cała Warszawa. Udogodnienia wprowadzone przez zarządców komunikacji miejskiej powodowały zresztą, że nie tylko stadion, ale i tereny z nim sąsiadujące tętniły życiem (oprócz spotkań na stadionie warszawiaci spędzali czas w nieopodal położonym Parku Skaryszewskim im. Ignacego Paderewskiego). Niestety od lat siedemdziesiątych XX wieku pogłębiało się niszczenie, a przebudowa stadionu została uzna-

na za nieopłacalną. Dopiero w 1989 roku (sześć lat od zorganizowania ostatniej imprezy) miasto wydzierżawiło obiekt do celów handlowych firmie Damis, która powołała tam do życia targowisko Jarmark Europa. W owym czasie bazar stał się jednym z głównych punktów handlu nielegalnym oprogramowaniem, bronią czy przemycanymi papierosami. W okresie, gdy stadion raczej pełnił funkcję handlową (warto zaznaczyć, że na murawie nadal trenowała młodzież pobliskich klubów), niż był miejscem przeżyć sportowych, dzielnica Praga-Południe, na której terenie leży obiekt, stała się jednym z bardziej kryminogennych obszarów w stolicy. Wygaśnięcie umowy Centralnego Ośrodka Sportu z firmą Damis 30 września 2007 roku (wtedy kupcy mieli opuścić koronę stadionu) nie polepszyło sytuacji w dzielnicy. Kolejnym administratorem obiektu zostało Centrum Hurtowo-Detaliczne Stadion (w sierpniu 2008 roku przestało być jego zarządcą).

Informacja o przyznaniu Polsce i Ukrainie prawa organizacji Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej w 2012 roku spowodowała konieczność znalezienia handlującym na stadionie kupcom nowego lokum. Budowa targowiska przy ulicy Radzymińskiej, wskazywanej jako nowy adres handlarzy ze stadionu, była jedną z ośmiu inwestycji realizowanych w związku z organizacją Euro 2012, wpisanych do rozporządzenia Rady Ministrów i prowadzonych na mocy ustawy o Euro 2012 [Rozporządzenie, 2007]. Mieszkańcy Targówka (dzielnicy, w której miało stanąć nowe targowisko), obawiając się wzrostu przestępczości na swoim terenie, w ramach protestu przeciwko pomysłowi zlokalizowania targowiska zebraли około 10 tys. podpisów pod petycją w tej sprawie, nie wpłynęło to jednak na zmianę decyzji rządu.

Budując w latach 2007–2011 Stadion Narodowy im. Kazimierza Górskiego, trzeba było wyburzyć Stadion Dziesięciolecia. Plany kompleksu sportowego obejmowały nie tylko wybudowanie areny na potrzeby zawodów piłkarskich. W obiekcie miały się pojawić pełnowymiarowe boiska treningowe do hokeja na trawie czy kryta pływalnia olimpijska z aquaparkiem – tych przedsięwzięć nie udało się jednak do tej pory zrealizować. To, co udało się zrealizować, oprócz areny piłkarskiej mieszczącej na trybunach 58 tys. miejsc, to parkingi wokół stadionu i stacja kolejowa Stadion. Niewątpliwie Stadion Narodowy jest największym obiektem tego typu w Polsce, a możliwości organizacji różnych imprez (meczów piłki nożnej, rugby, koncertów, pokazów kaskaderskich) są ograniczone tylko zasobnością portfela organizatora.

Rewitalizacja poza stadionem

Rewitalizacja nie odnosi się tylko do jednego punktu, ale dotyczy także szerszego spektrum – całej dzielnicy czy miasta. Warto zauważyć, że dzielnica, w której mieści się Stadion Narodowy – Praga-Południe – w programie rewitalizacyjnym uwzględniła cały swój obszar, oprócz stadionu, który był budowany za pieniądze publiczne. Dzielnicowy Mikroprogram Rewitalizacji Dzielnicy Praga-Południe zakładał między innymi: (1) ożywienie społeczno-gospodarcze, (2) uzyskanie

ładu przestrzennego i estetyki miasta, (3) przywrócenie nieruchomościom ich utraconej wartości, (4) poprawę wizerunku i tożsamości lokalnej mieszkańców, (5) zainicjowanie i wzmocnienie współpracy między różnymi podmiotami przy lokalnych działaniach społecznych, (6) wsparcie konsultingowe i formalne społecznych grup inicjatywnych na rzecz inwestycji rewitalizacyjnych, (7) wzrost liczby turystów odwiedzających dzielnicę w obszarze oddziaływania projektu.

Istotny był zwłaszcza punkt dotyczący poprawy wizerunku i tożsamości lokalnej mieszkańców ze względu na to, że omawiana dzielnica, w tym Stadion Narodowy, nie należała do zbyt bezpiecznych. W tym samym dokumencie znajdowały się wykresy obrazujące strukturę społeczną dzielnicy na tle pozostałych warszawskich dzielnic. Praga-Południe w 2004 roku była na drugim miejscu pod względem liczby przestępstw stwierdzonych w zakończonych postępowaniach przygotowawczych (ok. 11,7 tys. zdarzeń). Według danych policji, w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców, w 2003 roku na Pradze-Południe przestępstwa popełniano 14% częściej niż przeciętnie w Warszawie [Raport..., 2003]. Program przyniósł rezultaty dzięki nadaniu obszarom zdegradowanym nowych funkcji społeczno-gospodarczych, ponieważ zakładał permanentną współpracę z mieszkańcami, organizacjami pozarządowymi i podmiotami gospodarczymi z obszaru dzielnicy Praga-Południe.

Jednym z przykładów takiej współpracy jest projekt Wspólny Narodowy, który zrodził się z partnerstwa publiczno-społecznego trzech podmiotów: Fundacji Rozwoju Kultury Fizycznej, Spółki PL.2012+ oraz Projektu Społecznego 2012 (Instytutu Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego). Współpraca ta pozwalała na szersze spojrzenie i tworzenie otaczającej Stadion Narodowy tkanki miejskiej (na przykład zagospodarowanie terenu wokół stadionu czy ogłaszanie konkursów dla organizacji pozarządowych na granty dotyczące dzielnicy Praga-Południe).

Euro 2012 w Gdańsku

W momencie ogłoszenia zamiaru wybudowania od podstaw stadionu w gdańskiej dzielnicy Letnica, który miałby służyć drużynom biorącym udział w Euro 2012, władze miasta stanęły przed dużym problemem: jak przekonać mieszkańców dzielnicy, że budowa obiektu przyniesie pozytywne skutki? Sama budowa stadionu przyczyniła się do rewitalizacji zaniedbanej dzielnicy Gdańska, gdzie na obszarze 12 hektarów zmodernizowano 30 budynków i wyremontowano 1,5 km dróg. Lokalna społeczność musiała się odnaleźć w nowych realiach – od wzrostu zainteresowania kupnem nieruchomości, a przez to wzrostu cen, miasto podjęło działania rewitalizacji społecznej przez uruchomienie kilku programów, w tym aktywizację bezrobotnych, integrację lokalnej społeczności czy program aktywności fizycznej [Grzenkowska, 2013]. W sumie na rewitalizację społeczną wydano 3,6 mln zł [Portal TVN24, 2012]. Gdańsk, dzięki tym działaniom, pokazał, że oprócz inwestowania w obiekty, nie można zapominać o społeczeństwie, które musi się zmierzyć z nowym otoczeniem.

Co dalej?

Rewitalizacja nie powinna być ukierunkowana jedynie na działania zaspokajające potrzeby bieżące, ważne, by przy jej pomocy móc odpowiedzieć na pytanie: „co dalej?”. Przez zagospodarowanie na nowo terenu byłego Stadionu Dziesięciolecia obszar ten jest znacznie atrakcyjniejszy inwestycyjnie, spadł też wskaźnik przestępczości. Wraz ze wzrostem cen czynszów mieszkań w pobliżu Stadionu Narodowego (jak również w gdańskiej Letnicy) dzielnicę zasiedliły osoby o wyższym statusie majątkowym (na tym terenie powstały również hotele i hostele). Obszar wokół stadionu staje się atrakcyjniejszy również dla mieszkańców stolicy z innych dzielnic z powodu powstających tu cały czas kawiarenek i restauracji. To wszystko świadczy o promieniującym efekcie rewitalizacji i tylko od lokalnej społeczności zależy, czy wykorzystana będzie okazja do zmiany.

Zazwyczaj inwestycje są kołem zamachowym rozwoju lokalnego [Cichosz, 2012: 77]. O ile na Stadionie Dziesięciolecia (w latach świetności kupców) na terenie obiektu działało około 3 tys. podmiotów gospodarczych, o tyle podczas obecnego kształtu stadionu wpływ jego obecności jest znacznie większy. W obszarze społecznym powstawanie nowych obiektów skutkuje pojawianiem się nowych miejsc pracy, co z kolei oznacza spadek bezrobocia i wzrost dochodów w budżecie miasta. Warto zaznaczyć, że użytkownikami Stadionu Narodowego są nie tylko warszawiacy. Fakt, że przyjeżdżają turyści, aby zobaczyć wydarzenia odbywające się na Stadionie Narodowym, powoduje, iż w stolicy zostają pieniądze wydawane przez gości – pieniądze za wyżywienie, zakwaterowanie czy pamiątki. Oczywiście sama budowa infrastruktury sportowej to wyzwanie dla władz miasta, ale jeszcze większym problemem staje się kwestia utrzymania obiektu. Zarówno w stolicy, jak i w pozostałych miastach, które były gospodarzami Euro 2012, konieczne jest ciągle poszukiwanie sposobów na pozyskanie środków na dalsze funkcjonowanie obiektów.

Literatura

- Baliński J.A. (2006), *Problemy rewitalizacji dziedzictwa przemysłowego* [w:] W. Czarnecki (red.), *Problemy rewitalizacji w gospodarce przestrzennej XXI wieku*, Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Białymstoku.
- Cichosz M. (2012), *Wpływ inwestycji w obiekt logistyczny na rewitalizację i rozwój miast* [w:] M. Bryx (red.), *Rewitalizacja miast a przedsiębiorczość*, Wydawnictwo SGH, Warszawa.
- Dzięgieł A., Tomanek M. (2014), *Sylwetka uczestnika górskich imprez biegowych* [w:] P. Zarzycki (red.), *Wybrane aspekty górskiej aktywności ruchowej w Polsce i na świecie*, Studia i Monografie AWF we Wrocławiu (120), Wrocław.
- Guzik R. (red.) (2009), *Rewitalizacja miasta w Wielkiej Brytanii*, t. I, Wydawnictwo Instytutu Rozwoju Miast, Kraków.
- Raport z realizacji pierwszego etapu programu warszawska Mapa Bezpieczeństwa* (2003), Miasto Stołeczne Warszawa, Warszawa 2003.

Skalski K. (2009), *Rewitalizacja we Francji, zarządzanie przekształceniami obszarów kryzysowych w miastach*, t. II, Wydawnictwo Instytutu Rozwoju Miast, Kraków.

Akty prawne

Rozporządzenie (2007), *Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 12 października 2007 r. w sprawie wykazu przedsięwzięć Euro 2012*, Dz.U. 2007 Nr 192, poz. 1385.

Rozporządzenie (2010), *Rozporządzenie Ministra Rozwoju Regionalnego z 9 czerwca 2010 r. w sprawie udzielania pomocy na rewitalizację w ramach regionalnych programów operacyjnych*, Dz.U. Nr 117, poz. 787.

Źródła internetowe

Grzenkowska K. 2013, *43 mln zł wydano na rewitalizację Letnicy*, <http://gdansk.naszemiasto.pl/artukul/galeria/1603947,43-mln-zl-wydano-na-rewitalizacje-letnicy-co-zostalo,id,t.html> [dostęp: 21.05.2013].

Portal Nasze Miasto Gdańsk, <http://gdansk.naszemiasto.pl> [dostęp: 21.05.2013].

Portal Stadionu Narodowego w Warszawie, <http://www.stadionnarodowy.org.pl/> [dostęp: 15 05 2013].

Portal TVN 24 (2012), <http://tvn24.pl> [dostęp: 21.05.2013].

